

การสร้างนาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์¹

Creation of Dance Performances in Chinese New Year Festival at Nakhon Sawan

ภริตา เรืองจริยศ², สุรพล วิรุฬห์รักษ์³

Purita Ruangjirayos, Surapone Virulrak

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการสร้างนาฏกรรมในงานเทศกาลตรุษจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 จนถึง พ.ศ. 2560 ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ เป็นการแสดงกลางแจ้งในรูปแบบ ขบวนแห่บนท้องถนน แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ วัฒนธรรมดั้งเดิม วัฒนธรรมออกภาษา และวัฒนธรรมนำเข้า ซึ่งมี 3 ประเภท ได้แก่ 1) การแสดงกายกรรม มี 6 ขบวน คือ ขบวนมังกรทอง ขบวนเสือไหลล่า ขบวนสิงโตวงล้อ สิงโตฮากกา สิงโตปักกิ่ง และสิงโตยกเกียน 2) การแสดงบทบาทสมมติ มี 9 ขบวน คือ ขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ พระโหล่ว (ฮ่อง) ไบ๊ไบ๊ (อาวูเจ้า) ไชกี้ (ถือนง) เทียนเปีย (ปายอวยพร) ขบวนองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม ขบวนพระถังซำจั๋ง ขบวนเอ็งกอ-พะบู๊ ขบวนนางฟ้า และ 3) การแสดงวิถีชีวิต มี 2 ขบวน คือ ขบวนรำถวายไหลล่า และขบวนล้อแก้ว นาฏกรรมสร้างสรรค์ขึ้นจากพลังความเชื่อและความศรัทธา ผสานความสามัคคีของคนในชุมชนนครสวรรค์ โดยถ่ายทอดเรื่องราว วิถีชีวิต ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของคนจีน ผ่านการแสดงออกมาทางภาษา ท่าทาง ทำนองดนตรี และเครื่องแต่งกาย อีกทั้งยังสะท้อนรากเหง้าของบรรพบุรุษ และอัตลักษณ์ชุมชนจีนในจังหวัดนครสวรรค์ รวมถึงมิตรภาพ และความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน ทั้งชาวไทย ชาวจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน

คำสำคัญ: นาฏกรรม / เทศกาลตรุษจีน / นครสวรรค์

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ” หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์จาก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2562

²นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The objective of this research was to study the creation of performing arts in Chinese New Year festival at Pak Nam Pho, Nakhon Sawan province from 1917 A.D.–2017 A.D. This is a qualitative research by studying documents, text book, academic researches and interviewing, observing in Nakhon Sawan province.

According to the research, it was found that the performing arts in Chinese New Year Festival at Nakhon Sawan is the outdoor performance with street parade and can be divided into three periods of development: the displaying of traditional elements of the early Chinese settlers, the introducing of more elements from various Chinese ethnic groups who are the late settlers, and the additional elements from non-Chinese communities who wish to participate in this important festival. The performance have three types; 1) acrobat performance which has six processions: dragon, Hai Num Tiger, Hakka Lion, Peking Lion and Hokkian Lion 2) Role-play performance which has nine processions: Pak Nam Pho's god and goddess, Pa Lhow (gong), Boy Bo (god's weapon), Sai Gee (flags), Kia Pia (greeting boards), Guanyin impersonators, Pra Tung Sum Jung, Engor Pabu, Angels 3) The performance of life style which has two processions: Hai Lum's cup dance and Lor Gow. The research has shown that the objective of this performing arts is for ritual benefit which created from the belief, faith and harmonious of Nakhon Sawan people. They transform their Chinese stories, lifestyle, religious, cultures and arts through languages, movements, music and costumes. Moreover, this performing art also reflects their ancestors' background and the identity of Chinese community in Nakhon Sawan along with the friendship among Thais, Chinese, and Thai Chinese.

Keywords: Performances; Chinese New Year Festival; Nakhon Sawan

บทนำ

จังหวัดนครสวรรค์ ถือเป็นเมืองที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายจีนอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นเมืองเศรษฐกิจ การค้า มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งมีความเชื่อว่า สัตว์โลกทั้งหลายจะหลุดพ้นโดยมีพระโพธิสัตว์มาโปรด เรื่องของกฎแห่งกรรม และชีวิตหลังความตาย ตามคติความเชื่อทางศาสนาที่ว่าบนสวรรค์นั้นเป็นที่อยู่ของเหล่าเทพทั้งหลาย และผู้มีบุญมากเท่านั้นจึงจะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ มีวิมานเป็นที่สถิตอย่างสุขสบาย

ในปี พ.ศ. 2460-พ.ศ. 2462 เมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ได้เกิด “โรคห่า” หรือเรียกอีกอย่างว่า “โรคอหิวาตกโรค” ระบาดไปทั่วเมืองปากน้ำโพ จนเป็นเหตุทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน และล้มตายเป็นจำนวนมาก และด้วยเหตุที่การแพทย์และการสาธารณสุขในสมัยนั้น ยังไม่เจริญเท่าที่ควร ประชาชนกลุ่มหนึ่งจึงต้องพากันพึ่งหมอชาวบ้านหรือซินแสจีนแต่ก็ไม่สามารถยับยั้งโรคระบาดนี้ได้ หลังจากเหตุการณ์นั้นทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ หันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงได้มีร่างทรงเป็นตัวแทนในการสื่อสารกับองค์เทพเจ้า คือ “เจ้าพ่อแควใหญ่ หรือเจ้าพ่อเทพารักษ์” ที่ตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้ท่านมาประทับทรงและทำพิธีรักษาโรคห่าด้วยการเขียน “ยันต์กระดาก” หรือที่ ชาวจีนเรียกกันว่า “ฮู้” ให้นำติดตัวหรือปิดไว้หน้าบ้าน แล้วมีการนำฮู้เผาไฟเพื่อทำน้ำมนต์ให้ประชาชน ได้ดื่มกินและประพรมรอบตลาด บริเวณใดที่ได้ทำพิธีแล้วก็จะใช้ผ้าแดงกันไว้ให้ประชาชนผ่านไปผ่านมาเส้นนี้ได้ เป็นผลให้การระบาดของโรคห่านี้หมดไป (อลงกรณ์ ลิมศิริชัยกุล, 2560) ด้วยแรงศรัทธาของคนในชุมชนปากน้ำโพทั้งคนจีนโพ้นทะเลทั้ง 5 กลุ่มภาษา คือ ไทหล่า กวางตุ้ง ฮากกา (จีนแคะ) แต่จิ๋ว ฮกเกี้ยน และคนในชุมชน จึงได้จัดให้มีขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ โดยอัญเชิญเทวรูปองค์ เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ ออกมาแห่แหนไปรอบตลาดปากน้ำโพ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ประชาชนทั่วทุกสารทิศ รวมถึงนำการแสดงของตนเข้ามาร่วมในขบวนแห่ จังหวัดนครสวรรค์จึงได้จัดเป็นประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ ขึ้นในช่วงปีใหม่ของคนจีนที่เรียกกันว่า เทศกาลตรุษจีน และยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัตินับแต่นั้นเป็นเวลากว่า 100 ปี

บทความนี้ต้องการศึกษานาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ ซึ่งเป็นเทศกาลตรุษจีนที่จัดต่อเนื่องนานที่สุดในประเทศไทยและยังไม่มีงานจดบันทึกหรือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงวิชาการไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสร้างนาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ โดยมุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะเทศกาลตรุษจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 จนถึง พ.ศ. 2560

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงพัฒนาการการสร้างสรรคนาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ อันเป็นการสืบทอดการอนุรักษ์ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ขอบเขตการศึกษา

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านประชากร ด้านเวลา ด้านสถานที่ และด้านเนื้อหา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านประชากร ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลส่วนหนึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยเลือกเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
2. ด้านเวลา ศึกษาเฉพาะนาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 จนถึงปี พ.ศ. 2560 รวมเป็นระยะเวลา 100 ปี
3. ด้านสถานที่ เน้นศึกษาเฉพาะที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
4. ด้านเนื้อหาเน้นที่การศึกษานาฏกรรมขบวนแห่ในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลต่างๆ อันเป็นส่วนประกอบสำคัญต่อการศึกษาศึกษาการสืบทอด การอนุรักษ์ การพัฒนา และการรักษาอัตลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้ในการศึกษานาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีน นครสวรรค์นั้นจะต้องศึกษาข้อมูลทั้งทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์คนจีน การพลัดถิ่น ชุมชนคนจีนโพ้นทะเล บริบททางสังคม รวมถึงด้านวัฒนธรรมและประเพณีที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์จีน ตามแผนภาพแสดงกรอบการศึกษา ดังนี้

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยตามลำดับ เก็บข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ รวมทั้งภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว การสัมภาษณ์บุคคล การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตการณ์ และประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย เพื่อนำ

องค์ความรู้และทัศนคติต่างๆ มาประกอบในการวิเคราะห์ผลการศึกษา และจัดประเภทข้อมูลโดยประยุกต์ใช้ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี และวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยเรียบเรียงผลการวิจัยและนำเสนอด้วยระเบียบวิธีแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

เทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์เริ่มครั้งแรกเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษานาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

1. วัฒนธรรมดั้งเดิม (ก่อนปีพ.ศ. 2460) เป็นขบวนแห่นาฏกรรมไปตามเส้นทางลำน้ำเจ้าพระยา เนื่องจากในยุคนั้นชุมชนใช้การเดินทางสัญจรทางแม่น้ำเป็นหลัก โดยชาวจีนไหหลำได้อัญเชิญรูปจำลองเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม ประทับบนแท่นแล้วนำลงเรือบรรทุกข้าวหรือบรรทุกไม้ล่องไปทางบ้านท่าตากุ่ย (ตลาดใต้) ตำบลนครสวรรค์ตก แล้วอัญเชิญกลับศาลวันที่ 2 จะทำการแห่ขึ้นไปทางเหนือทางสถานีรถไฟ ขบวนแห่จะมีเฉพาะองค์เทพเจ้า และ พระโหล่ว (ฮ่อง)

2. วัฒนธรรมออกภาษา (ระหว่างปี พ.ศ. 2460–2593) เป็นขบวนแห่นาฏกรรมทางน้ำและทางบก โดยชาวจีนไหหลำได้อัญเชิญเทวรูปศักดิ์สิทธิ์ประทับบนแท่นแล้วนำลงเรือบรรทุกข้าวหรือบรรทุกไม้ข้ามฝั่งมาขึ้นบกที่ท่าเรือจ้าง ตำบลปากน้ำโพ แล้วนำแห่ไปตามเส้นทางท้องถนนโกสีย์รอบตลาดปากน้ำโพ เนื่องจากในสมัยนั้นมีความเจริญมากขึ้นและการคมนาคมทางบกสะดวกขึ้น และเริ่มมีการนำเอาศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมของชาวจีน คือ พระโหล่ว (ฮ่อง) โป๊ยโป๊ (อาวูเจ้า) ไชกี้ (ธง) เขี่ยเปี้ย (ป๋ายอวยพร) และการเชิดเสื่อของชาวจีนไหหลำ รวมถึงการแสดงสิงโตกวงฮั้วของชาวจีนกวางตุ้งเข้าร่วมในขบวนด้วย

3. วัฒนธรรมนำเข้า (ระหว่างปี พ.ศ. 2493–2560) เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้มีนโยบายให้กรมทางหลวงสร้างสะพานเดชาติวงศ์ขึ้นที่จังหวัดนครสวรรค์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนใช้เส้นทางคมนาคมทางบกในการข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเปิดใช้ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2493 ทำให้ตั้งแต่นั้นมาจึงได้เปลี่ยนมาเป็นการแห่ขบวนนาฏกรรมทางบกสืบมาจนถึงปัจจุบัน เป็นการมีส่วนร่วมของชาวจีนโพ้นทะเลทั้ง 5 กลุ่มภาษา คือ ไหล่ล่า กวางตุ้ง ต่จิว ฮากกา (จีนแคะ) และฮกเกี้ยน โดยการนำเอาศิลปะการแสดงและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของงานนี้ด้วย ปัจจุบันนาฏกรรม ในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ได้กลายเป็นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของจังหวัดนครสวรรค์ ดังคำขวัญประจำจังหวัดที่ว่า “เมืองสี่แคว แห่มังกร พักผ่อนบึงบอระเพ็ด ปลารสเด็ด ปากน้ำโพ”

เทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ในปัจจุบันมีนาฏกรรมของชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มภาษา มาแสดงร่วมกันโดยมีระยะเวลาในการแสดง จำนวน 2 วัน คือ วันแรกเป็นมหรสพสมโภชในรูปแบบขบวนแห่กลางคืน ช่วงเวลาประมาณ 18.00–24.00 น. โดยเริ่มตั้งแต่ศาลหลักเมืองนครสวรรค์ ที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขากบจนไปถึงบริเวณศาลเจ้าชั่วคราว ที่ตั้งอยู่ตรงสี่แยกตลาดปากน้ำโพ ถนนโกสีย์ ส่วนวันที่สองจะเป็นการแสดงสื่อถึงเรื่องราวความเชื่อ ความศรัทธาเทพเจ้า และวิถีชีวิตของคนจีนในรูปแบบขบวนแห่กลางวัน ช่วงเวลาประมาณ 05.00–18.00 น. โดยเริ่มตั้งแต่สี่แยกสะพานเดชาติวงศ์ แห่ไปตามเส้นทางรอบตลาดปากน้ำโพจนไปถึงบริเวณศาลเจ้าชั่วคราว ที่ตั้งอยู่ตรงสี่แยกตลาดปากน้ำโพ ถนนโกสีย์ ทั้งสองวันการแสดงจะมีลักษณะ

เป็นแถวทอดยาวต่อๆ กันไป ตามลำดับขบวน โดยจะเน้นไปที่การแสดงบนท้องถนน ทั้งนี้ นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ได้มีการสร้างสรรค์ขึ้นตามลำดับกลุ่มชาติพันธุ์ของคนจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบกับการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ ซึ่งมีทั้งหมด 17 ขบวน โดยผู้วิจัยได้เรียงลำดับตามปีพุทธศักราช และมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ลำดับนาฏกรรมที่ปรากฏในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460–พ.ศ. 2560

ลำดับ	ประมาณ ปี พ.ศ.	รายการขบวน
1	พ.ศ. 2460	ขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ
2		ขบวนพะโล่ว (ฮ่อง)
3		โบ้ยโบ้ย (ถืออาวุธเจ้า)
4		ไซกี้ (ถือธง)
5		เชี้ยเปี้ย (ถือป้ายผ้า)
6	พ.ศ. 2475	เสื่อไหหลำ
7		สิงโตกว่องสิว
8	พ.ศ. 2480	สิงโตทองฮากกา
9	พ.ศ. 2490	เอ็งกอ-พะบู๊
10	พ.ศ. 2494	องค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม
11	พ.ศ. 2506	มังกรทอง
12	พ.ศ. 2510	ขบวนนางฟ้า
13	พ.ศ. 2511	ล่อไคว่
14	พ.ศ. 2512	รำถ้วยเงินไหหลำ
15	พ.ศ. 2519	สิงโตปักกิ่ง
16	พ.ศ. 2521	ขบวนพระถังซัมจั๋ง
17	พ.ศ. 2560	สิงโตฮกเกี้ยน

1. ขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ เป็นการอัญเชิญเทวรูปศักดิ์สิทธิ์ขององค์เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ ได้แก่ เจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่สวรรค์ เจ้าแม่หน้าผา มาประทับบนแท่นภายในเกี้ยวและเชิญองค์เจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู และเจ้าแม่ทับทิม ประทับร่างทรง แล้วแห่แหนไปตามถนนรอบตลาดปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อขอขจัดปัดเป่าสิ่งอวมงคลและนำความเป็นสิริมงคลให้แก่ประชาชนทั่วไป (นำชัย อังสุธาร, 2560)

2. ขบวนพะโล่ว (ฮ่อง) เป็นการแสดงการตีฮ่องเพื่ออำนวยพรให้กับร้านค้า และบ้านเรือนของประชาชนจังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้นักดนตรีเป็นผู้หึง แต่งกายด้วยชุดที่มีสีสันเป็นมงคล เช่น สีส้ม สีแดง

ในลักษณะของชุดวอร์ม คือ เสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนยาว กางเกงขายาว และรองเท้าผ้าใบ ปัจจุบันจัดเป็น 2 ขบวนๆ ละ 6 คน แยกเป็นฝั่งซ้ายกับฝั่งขวา และตีฆ้องเป็นจังหวะที่พร้อมเพรียงกันเดินวนเข้าไปภายในอาคารแล้วเดินออกมา

3. ขบวนโขนโขน (อาวุธเจ้า) เป็นขบวนอาวุธขององค์เทพเจ้า ในอดีตใช้ผู้หญิงเป็นคนถือแต่ปัจจุบันเนื่องจากอาวุธเทพเจ้ามีน้ำหนักมากและเส้นทางของขบวนแห่มีระยะทางไกลขึ้นจึงทำให้ต้องเปลี่ยนมาใช้ผู้ชายเป็นคนถืออาวุธเจ้าแทน ใช้การแต่งกายแบบจีนด้วยชุดสีแดง และสวมหมวก เดินในขบวนลักษณะแถวตอนลึก 2 แถว

4. ขบวนไซกี (ธง) เป็นขบวนธงอวยพรขององค์เทพเจ้า โดยใช้ผู้หญิงเป็นคนถือ ลักษณะเครื่องแต่งกายแบบจีนที่มีสีสันเป็นมงคล เช่น สีเขียว สีเหลือง และสวมหมวก เดินในขบวนลักษณะแถวตอนลึก 2 แถว

5. ขบวนเขียนเปื้อย (ป้ายอวยพร) เป็นสาวงามถือป้ายผ้า มีคำอวยพรเป็นภาษาจีน มี 2 รูปแบบ คือ แนวตั้ง เป็นการเขียนคำอวยพรภาษาไทหล่า และแนวนอนเป็นการเขียนคำอวยพรภาษาแต้จิ๋ว อาทิ จู้เหื้อ ซินเหนียน แปลว่า การอวยพรปีใหม่ ซินเจียยู่อี่ ซินนี้ฮวกใช้ แปลว่า ปีใหม่ขอให้ทุกอย่างสมหวัง คำอวยพรดังกล่าวจะมีข้อความที่เป็นสิริมงคลเกี่ยวกับโชคลาภ ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตแทบทั้งสิ้น

ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2475 ชาวจีนไทหล่าและชาวจีนกวางตุ้ง ได้นำเอาศิลปะและวัฒนธรรมของตนมาสร้างเป็นการแสดงขึ้นเพื่อร่วมแสดงในขบวนแห่ จำนวน 2 ขบวน ได้แก่ เสือไทหล่า และสิงโตกวางสัว

1. ขบวนเสือไทหล่า โดยสมาคมไทหล่านครสวรรค์ เสือตามความเชื่อของชาวจีนไทหล่าเป็นสัญลักษณ์ของ “เทพเจ้าบ้วนเถ่ากง” หรือที่ชาวไทยรู้จักกันดีคือ “เจ้าพ่อเทพารักษ์” เสือเป็นเสมือนสัตว์ที่คอยเบิกทางก่อนที่เทพเจ้าบ้วนเถ่ากงจะเสด็จและคอยปกป้องภัยอันตรายต่างๆ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวประสบแต่ความโชคดีและนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 1 ขบวนเสือไทหล่า ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

2. ขบวนสิงโตกว้างสัว หรือสิงโตกว้างตุง โดยสมาคมกว้างสัวนครสวรรค์ เป็นสิงโตที่มีสีสันและลวดลายสวยงามจึงเป็นที่นิยมเชิดกันมากที่สุด ซึ่งปรากฏให้เห็นตามงานวัดและงานมงคลของไทย-จีน สิงโตกว้างสัวประกอบด้วยสัตว์ 3 ชนิด คือ แรด ม้า และสุนัข มีคนคอยติดตามคือ แป๊ะยิ้ม ซึ่งในมือจะถือพัดที่ทำมาจากใบตาลคู่กับยายซิมที่ในมือถือตะกร้าใส่ดอกไม้เบญจมาศ และจิ้งเป็นคนเฝ้าหน้าตาสกปรกมอมแมมในมือถือขวดน้ำแต่ใส่เหล้า การแสดงจะมีท่าเต้นสนุกสนาน สิงโตกว้างสัวนครสวรรค์ ถือว่ามีชื่อเสียงที่สุดในประเทศเพราะได้รับรางวัลจากการแข่งขันเชิดสิงโตมาแล้วมากมาย (นวพันธ์ เหมชาติวิรุฬห์, 2560)

ภาพที่ 2 ขบวนสิงโตกว้างสัว ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

ประมาณปี พ.ศ. 2480 สมาคมฮากกานครสวรรค์ หรือสมาคมจีนแคะนครสวรรค์ มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมในงานเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ จึงได้นำเอาการแสดงสิงโตทองฮากกาเข้าร่วมแสดงด้วย สิงโตทองฮากกาหรือสิงโตจีนแคะนั้น การเชิดสิงโตฮากกาเป็นการเชิดที่เลียนแบบสิงโตเจ้าป่าผสมผสานกับวิชา “กังฟู” ผู้เชิดจะต้องก้าวเท้าด้วยความหนักแน่นมั่นคงดูการก้าวอย่างของพญาราชสีห์ซึ่งต้องมีการฝึกซ้อมอย่างหนัก

ภาพที่ 3 ขบวนสิงโตทองฮากกา ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

ปี พ.ศ. 2490 ขบวนเอ็งกอ-พะบู๊ นครสวรรค์ สร้างขึ้นจากตำนาน “ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเขาเหลียงซาน” ใช้เค้าโครงที่นำมาแสดงจากวรรณคดีจีน เรื่อง “ซ้องกั๋ง” ซึ่งการละเล่นเอ็งกอนี้เป็นตอนที่ขบวนนักรบ 108 คน ที่ต่างมีวิชาความสามารถเก่งกาจกันคนละอย่างสองอย่างทั้งการต่อสู้ ส่วน “พะบู๊” เป็นการแสดง การต่อสู้ด้วยอาวุธจีนโบราณซึ่งเป็นขบวนที่มาคู่กับเอ็งกอ เริ่มแสดงครั้งแรกโดยนาย คอซัว แซ่เตีย เมื่อ พ.ศ. 2490 และได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4 ขบวนเอ็งกอ-พะบู๊ ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

ในปี พ.ศ. 2494 ขบวนองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม จะมีการแสดงในพิธีเปิดงานเทศกาลตรุษจีน นครสวรรค์ ซึ่งในแต่ละปีจะเป็นนำเสนอประวัติความเป็นมาของพระโพธิสัตว์กวนอิม หรือเจ้าแม่กวนอิม เมื่อถึงวันแห่งกลางคืน (ชีวซา) และวันแห่งกลางวัน (ชีวสี) ก็จะมีรถขบวนแห่งองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม ตกแต่งเป็นแท่งดอกบัว ประดับด้วยดอกไม้ มังกรทอง แสงสีและเสียง ดนตรีบทสวดพระโพธิสัตว์หรือเจ้าแม่กวนอิม ประกอบอย่างวิจิตรงดงาม

ภาพที่ 5 ขบวนองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

ขบวนองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม มักมีผู้แสดงเป็นองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม 1 คน เด็กชาย (กิมทัง) 1 คน และเด็กหญิง (เจ็กนึ่ง) 1 คน แห่ไปพร้อมกับขบวนอื่น ๆ รอบตลาดปากน้ำโพ (จกมล ยนต์พินิจ, 2560)

หลังจากนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2506-พ.ศ. 2507 ประธานกรรมการจัดงานแห่จ้าวประจำปี คือ นายหม่งแจ้ แซ่เล่า มีความคิดริเริ่มที่จะจัดขบวนแห่เจ้าให้ยิ่งใหญ่กว่าเดิม เพื่อจะเรียกความสนใจจากประชาชนให้มาเที่ยวงานมากขึ้น และเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดนครสวรรค์จึงได้ปรึกษารื้อกับนายเป้งไธ้ แซ่ตั้ง และนายตึงลิ้ม แซ่เอ็ง ให้มีการแสดงเชิดมังกรซึ่งชาวจีนถือว่ามังกรเป็นสิ่งมงคลนำโชคลาภและความผาสุกมาสู่ปวงชน รวมถึงเป็นสัญลักษณ์ชั้นสูงขององค์จักรพรรดิจีนในอดีต ในระยะแรกได้เชิญนายเล้งจ๊วย แซ่ลิ้ม มาช่วยฝึกสอน เนื่องจากท่านอาจารย์เคยเชิดมังกรที่เมืองจีนมาก่อน ท่านยินดีมาช่วยสอนอยู่ประมาณ 3 ปี แล้วเมื่อเห็นศิษย์ทุกคนมีมาตรฐานการแสดงเป็นที่พอใจแล้ว ท่านก็ได้วางมือมอบให้นางเป้งไธ้ แซ่ตั้ง เป็นผู้ดำเนินการต่อ หลังจากนั้นทีมงานผู้เชิดมังกรได้ร่วมกันปรึกษา ปรับปรุง ประยุกต์ และพัฒนาการแสดงให้ดีขึ้น จนเป็นที่เลื่องลือไปทั่วประเทศ และทั่วทวีปเอเชียอาคเนย์ คณะมังกรทองจ้าวพ่อ-จ้าวแม่ ปากน้ำโพ จึงถือกำเนิดเป็นคณะแรกของประเทศไทย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ถือเป็นสัญลักษณ์ของชาวนครสวรรค์ ดังคำพังเพยที่ว่า “เที่ยวงานสงกรานต์ต้องไปเชียงใหม่ เที่ยวงานประเพณีแห่เจ้าดูเชิดมังกรที่ประทับใจต้องไปที่เมืองปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์” (สุรัชย์ วิสุทธากุล, 2560)

ภาพที่ 6 ขบวนมังกรทอง ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

เมื่อเริ่มมีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์เข้ามามีส่วนร่วมในงานเทศกาลตรุษจีนเพิ่มมากขึ้นจนทำให้ใน ปี พ.ศ. 2510 โรงเรียน สถานศึกษา และองค์กรต่างๆ ในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ อาทิ โรงเรียนโพธิสารศึกษา โรงเรียนสตรีนครสวรรค์ โรงเรียนลาซาลโชติรวินนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา ธนาคารออมสิน ได้สร้างสรรค์การแสดงเป็นระบำของเหล่านางฟ้า เพื่ออวยพรให้กับประชาชนที่มาร่วมงาน ขบวนนางฟ้านี้ช่วยเพิ่มสีสันและความสวยงามให้กับขบวนแห่ในเทศกาลตรุษจีนมากยิ่งขึ้น

เมื่อปี พ.ศ. 2512 ชาวจีนไหหลำก็ได้เพิ่มนาฏกรรมที่แสดงวิถีชีวิตของตนเพิ่มมาอีก 1 ชุด คือ รำถั่วเงิน เรียกตามภาษาไหหลำว่า “เลียงบัว” เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวจีนไหหลำ ใช้แสดงในงานเทศกาล

รื่นเริงต่างๆ โดยเป็นการร่ายรำประกอบดนตรี ซึ่งทำรำประดิษฐ์โดยใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มาเป็นส่วนประกอบ เช่น ถ้วยตะไล จาน ตะเกียบ และลำไม้ไผ่ เป็นอุปกรณ์ประกอบจังหวะ โดยได้นำเข้ามาเผยแพร่ในขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ในเทศกาลตรุษจีน เมื่อปี พ.ศ. 2512 และการรำถ้วยเงินจะใช้ผู้แสดงที่เป็นเด็กหญิง อายุตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป แบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3 คน แต่งกายด้วยชุดจีนสวยงามพร้อมปักช่อดอกไม้ติดผม โดยจะเกล้าเป็นมวยสองข้าง โดยใช้บทเพลง “อู๋ลี้กง และยิวโห่” ประกอบการร่ายรำ

ภาพที่ 7 ขบวนรำถ้วยเงิน ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

หลังจากมีการจัดตั้งสมาคมส่งเสริมดนตรีเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ก็ได้้นำการแสดงดนตรีจีน ซึ่งเป็นการแสดงบรรเลงทำนองเพลงจีนและความพร้อมเพรียงการตีฆ้อง คือ ขบวนล้อโก้ว เข้ามาร่วมขบวนแห่ในงานเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2513 ขบวนล้อโก้ว เป็นขบวนหนึ่งที่ใช้สำหรับการบรรเลงในงานมงคลต่างๆ ของคนจีน ต่อมามูลนิธิปากน้ำโพประชาชนุเคราะห์ก็ได้นำขบวนล้อโก้วมาร่วมแสดงในงานนี้ด้วย ขบวนล้อโก้วทั้ง 2 ชุดนี้ ใช้ผู้หญิงทั้งหมดในการบรรเลงและแต่งกายแบบจีน

ภาพที่ 8 ขบวนล้อโก้ว ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

ภาพที่ 10 ขบวนพระถังซำจั๋ง ในงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

คณะกรรมการมูลนิธิส่งเสริมงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ได้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์คนจีนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์มีด้วยกัน 5 กลุ่ม แต่นาฏกรรมยังมีเพียง 4 กลุ่มเท่านั้น ทางมูลนิธิจึงได้มีแนวความคิดในการจัดสร้างสิงโตฮกเกี้ยนขึ้นเพื่อมาร่วมขบวนแห่ในงานเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ เมื่อปี พ.ศ. 2560 เพื่อสะท้อนความเป็นชุมชนคนจีน 5 ภาษา ที่เรียกว่า “ปากน้ำโพหงซก”

ภาพที่ 11 ขบวนสิงโตฮกเกี้ยน ในงานเทศกาลตรุษจีนปากน้ำโพ เมื่อปี พ.ศ. 2560

ที่มา: ทีมถ่ายภาพจิตอาสา ลูกหลานชาวนครสวรรค์

การสร้างนาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์

จากการศึกษาพบรูปแบบการสร้างสรรค่นาฏกรรมแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. การแสดงกายกรรม ปรากฏจำนวน 6 ขบวน ได้แก่ การเชิดมังกรทอง การเชิดเสื่อ และการเชิดสิงโตของคนจีนทั้ง 4 กลุ่มภาษา ได้แก่ สิงโตกว๋องสิ่ว สิงโตฮากกา สิงโตปักกิ่ง สิงโตฮกเกี้ยน
2. การแสดงบทบาทสมมติ ปรากฏจำนวน 9 ขบวน ได้แก่ ขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ ขบวนพะโหล่ว (ผ่อง) ไบ๊ไบ๊ (อาวุธเจ้า) ไชกี้ (ถือนง) เขียวเปี้ย (ป้าอวยพร) ขบวนองค์สมมติเจ้าแม่กวนอิม ขบวนพระถังซำจั๋ง ขบวนเอ็งกอ-พระบู๊ ขบวนนางฟ้า

3. การแสดงวิถีชีวิต ปรากฏจำนวน 2 ขบวน ได้แก่ ขบวนรำถั่วโยโหลล่า และขบวนล้อโก้ว อีกทั้งนาฏกรรมยังมีสัญลักษณ์ร่วมกันอยู่ 8 ประการ ดังนี้ 1. เนื้อเรื่องของนาฏกรรมที่มีพื้นฐานเรื่องราวของความเชื่อเป็นหลัก 2. นักแสดงเป็นบุคคลที่แสดงแทนเทพเจ้า เป็น “สัญลักษณ์แทนบาร์มี” 3. ความศรัทธาในนาฏกรรมเข้ามาร่วมแสดงในงาน 4. นำนาฏกรรมมาแสดงแล้วจะเกิดความเป็นมงคล 5. เป็นการแห่โดยจัดเป็นพาเหรดแสดงบนท้องถนน 6. นาฏกรรมเป็นการแสดงของแต่ละกลุ่มภาษาที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่ม 7. ดนตรีที่นำมาใช้บรรเลงประกอบการแสดงก็มีสกุลเดียวกันเป็นดนตรีจีนเหมือนกัน 8. เครื่องแต่งกายที่ใช้สวมใส่ในการแสดงก็มีสกุลเดียวกันเป็นเครื่องแต่งกายแนวจีนเหมือนกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดเทศกาลตรุษจีนการมีขบวนการแสดงกลางแจ้งร่วมด้วยในประเทศไทยที่มีชื่อเสียงและโดดเด่นปรากฏอย่างน้อย 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดนครสวรรค์ แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะในรายละเอียด พบว่า จังหวัดนครสวรรค์ เป็นจังหวัดเดียวที่เป็นการจัดงานร่วมกันของชาติพันธุ์จีนครบทั้ง 5 กลุ่ม ได้แก่ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง จีนฮากกา จีนไหหลำ และจีนฮกเกี้ยน

การสร้างสรรค์นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่การแสดงกายกรรม การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงวิถีชีวิต แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของความเชื่อในพุทธศาสนานิกายมหายาน สะท้อนถึงการพยายามรักษารากเหง้าของชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดนครสวรรค์ ในขณะเดียวกันก็ได้มีการปรับปรุงพัฒนาไปตามยุคสมัย จนปรากฏเป็นขบวนการแสดงจากเดิมในปี พ.ศ. 2460 ปรากฏเพียง 5 ขบวน แต่ในปี พ.ศ. 2560 ปรากฏการแสดงถึง 17 ขบวน และเป็นการแสดงจากชาติพันธุ์จีนครบทั้ง 5 กลุ่ม อันแสดงถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดนครสวรรค์

นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์เกิดขึ้นมาจากพลังแห่งความเชื่อและความศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อองค์เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ ประกอบกับความสามัคคีและความเข้มแข็งของชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ ด้วยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของประชาชน หน่วยงาน และองค์กรทุกภาคส่วน แม้จะมีการบริหารจัดการแบบหลวมๆ แต่ก็สามารถจัดงานสืบต่อกันมาได้เป็นระยะเวลากว่า 100 ปี ย่อมแสดงถึงความศรัทธาอย่างแรงกล้าของชุมชนนครสวรรค์ การสืบทอดความภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนนครสวรรค์ถูกถ่ายทอดผ่านการร่วมกันจัดงานตรุษจีนนครสวรรค์ที่ยิ่งใหญ่จากคนรุ่นสู่รุ่น นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์จึงมิใช่การแสดงเพื่อความงดงามตระการตาเท่านั้น แต่ยังเป็นเสมือนเครื่องมือหล่อหลอมจิตวิญญาณของชาวนครสวรรค์ให้ปรากฏไปยังสายตาของคนไทยนอกพื้นที่และประชากรโลกอีกด้วย จากพัฒนาการดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยคาดว่านาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์จะยังคงอยู่ต่อไป แต่น่าจะมีการสร้างสรรค์ พัฒนา และปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป อาจศึกษาเรื่อง วิธีการในการถ่ายทอดองค์ความรู้นาฏกรรมในเทศกาลตรุษจีนนครสวรรค์ให้กับเด็กรุ่นใหม่ เพื่อเป็นอีกทางหนึ่งในการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษสืบต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปีพุทธศักราช 2561*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- กองบรรณาธิการ สมาคมไท่หล้านครสวรรค์. (2552). *สมาคมไท่หล้านครสวรรค์*. นครสวรรค์.
- คณะกรรมการจัดงานเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ปี พ.ศ. 2549-2550. (ม.ป.ป.). *สืบสานประเพณีตรุษจีนเมืองปากน้ำโพ*. นครสวรรค์: อินทนนท์การพิมพ์ นครสวรรค์.
- คณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ ประจำปี พ.ศ. 2558-2559. (ม.ป.ป.). *ศตวรรษแห่งศรัทธา ตรุษจีน 100 ปี สืบสานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ*. นครสวรรค์: วิสุทธิการพิมพ์.
- คณะกรรมการจัดงานเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ประจำปี 2532-2533. (2533). *ประสบการณ์คณะกรรมการเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ปี 2532-33*. นครสวรรค์: เรือใบการพิมพ์.
- นริศ วศินานนท์. (2551). *ศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมจีน*. กรุงเทพมหานคร: ตาตา พับลิเคชั่น.
- ประพิน มโนมัยวิบูลย์. (2554). ชุมชนจีนในไทยหลากหลายสำเนียง. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*. 36 (4): 539-552.
- ภิญโญ นิโรจน์. (2558). *ภาพเก่าเล่าอดีตเมืองปากน้ำโพ*. นครสวรรค์: ริมปิงการพิมพ์.
- มานพ สุวรรณศรี. (2553). *ภาพเก่าเล่าขานตำนานเมืองปากน้ำโพ*. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- ยรรยง จิระนคร. (2554). *จีน กับสังคม วัฒนธรรม หลากหลายชาติพันธุ์*. เชียงใหม่: ลือคอินดีไซน์เวิร์ด.
- จกกล ยนต์พิณิจ, องค์สมมุติเจ้าแม่กวนอิมคนแรก งานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์. (28 มกราคม 2560). สัมภาษณ์.
- นพพันธ์ เหมชาติวิรุฬห์, เลขานุการและเหรียญิก สมาคมกว๋องสิว. (30 มกราคม 2560). สัมภาษณ์.
- นำชัย อังสุธาร, เจ้าของกิจการธุรกิจโรงงานเต้าเจี้ยวจีแซ จังหวัดนครสวรรค์. (25 มกราคม 2560). สัมภาษณ์.
- สุรัช วิสุทธากุล, หัวหน้าคณะมังกรทองเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ปากน้ำโพ. 2560). สัมภาษณ์.
- อลงกรณ์ ลิ้มศิริชัยกุล, ประธานอำนวยการศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม. (27 มกราคม 2560). สัมภาษณ์.